

Górny Śląsk – mniej czerni, więcej zieleni

An interview with Łukasz Nowak, Patryk Białas

December 7, 2018

Mieszkańcy Katowic, stolicy Górnośląskiego Zagłębia Węglowego, mają wielkie marzenie o zielonym mieście – czystym powietrzu, czystej energii i silnych więziach społecznych budowanych na bazie aktywnej partycypacji. Śląski ruch klimatyczny wsparty jest na pewności, że działać można w każdym wieku i na różnych płaszczyznach – zawodowej, społecznej i politycznej. Nie wszystkim jednak ta wizja odpowiada.

Nasz wspólny problem jest ogromny! 33 z 50 najbardziej zanieczyszczonych miast w Europie znajduje się w Polsce. Smog zabija w naszym kraju 46-48.000 osób rocznie. W samych tylko Katowicach mamy w dalszym ciągu 28,5 tysiąca przestarzałych kotłowni. Aby skutecznie rozwiązać problem smogu potrzeba budżetu rządu 300 milionów. Roczny budżet miasta Katowice to 2 miliardy złotych.

Łukasz Nowak: Jesteś znanym aktywistą klimatycznym, a obecnie dostałeś się do Rady Miasta Katowice – gratulacje! Co spowodowało, że zająłeś się kwestiami związanymi z klimatem i dlaczego z takim zapalem je kontynuujesz?

Patryk Białas: Pamiętam jak po wyborach parlamentarnych w 2015 moje niezadowolenie i komplikacje w pracy zawodowej spowodowały, że aktywnie zacząłem poszukiwać swojego miejsca w życiu. Miałem wrażenie, że jeden człowiek nie jest w stanie wiele zmienić. Chciałem jednak zrobić coś dla dobra wspólnego. Wysłałem aplikację na konkurs „Miejska Szychta” fundacji Napraw Sobie Miasto i zacząłem działania związane z ochroną powietrza..

Jako, że ważne jest dla mnie poczucie produktywności szybko zorganizowałem konkurs dla dzieci – „List do czystego powietrza”. Po jego sukcesie z dodatkowym zapalem rozpoczęliśmy działania bezpośrednie i w ramach Polskiego Alarmu Smogowego zorganizowaliśmy happeningi rozdając maseczki i słoiki z czystym powietrzem – symbolicznie pokazywaliśmy, że z powietrzem coś jest nie tak.

W styczniu 2016 powołaliśmy Katowicki Alarm Smogowy. Jako jego przewodniczący zacząłem od wykorzystania Inicjatywy Uchwałodawczej Mieszkańców w Katowicach. Powołaliśmy w tym celu komitet, przygotowaliśmy projekt i zaczęliśmy zbierać podpisy. W ciągu 2 miesięcy zebraliśmy 900 pod nią podpisów!

Głównymi celami było przeznaczenie 30 mln zł na finansowanie wymiany kotłowni przez 10 lat, uruchomienie systemu informowania i alarmowania mieszkańców o stanie jakości powietrza oraz zagwarantowanie finansowania akcji edukacyjno-informacyjnych.

Projekt trafił do biura Rady Miasta, a my zostawiliśmy temat urzędnikom i politykom. Choć sam projekt przepadł, to jednak na tej samej sesji budżet na wymianę kotłowni został podniesiony do 10 mln i ruszyła akcja informacyjna. Nasze działania zakończyły się zatem częściowym sukcesem.

Jakie zatem podjęliście kroki, skoro bezpośrednie działania przyniosły połowiczne sukcesy?

Powołaliśmy regionalną Szkołę Aktywistów Antysmogowych oraz realizowaliśmy projekt Społeczna Mapa Katowic, rozmawiając przez dwa lata z mieszkańcami w ich miejscach zamieszkania o problemach i rozwiązaniach tego tematu.

Dzięki tym działaniom i równoległej pracy z sejmikiem województwa nad przygotowaniem uchwały antysmogowej marszałek województwa zaprosił nas na konferencję prasową. Zadeklarowaliśmy na niej, że jako

organizacje społeczne będziemy zachęcać mieszkańców, do włączenia się w proces konsultacji. Wraz z innymi alarmami smogowymi z województwa zebraliśmy 5000 podpisów pod apelem o przyspieszenie prac. W budowaniu masy krytycznej dołączyli się również pracownicy Uniwersytetu Śląskiego i Politechniki Śląskiej.

Uchwała antysmogowa została przyjęta jako druga w Polsce 7 kwietnia 2017. Choć pod koniec sierpnia obudziło się lobby węglowe chcąc ją zablokować i poddać nowelizacji to Marszałek województwa zdecydował, że nie należy się cofać.

W maju 2017 powołaliśmy stowarzyszenie “BoMiasto”, stawiając sobie dwa cele naszych działań: zrównoważony rozwój (społeczne akcje nasadzeń drzew, aktywna praca przy planie gospodarki niskoemisyjnej i inne zielone akcje w mieście) oraz rozwój społeczeństwa obywatelskiego (działalność edukacyjna i protestacyjna).

Od dawna twierdząc, że aby przenieść nasze postulaty na płaszczyznę rady miasta trzeba wejść w politykę, w pewnym sensie narzuciliśmy tematy kampanii wyborczej: smog, ochrona klimatu i zieleń w mieście zdominowały debaty prezydenckie.

Dlaczego uważasz, że jako radny, będziesz lepiej mógł spełnić swoje zadanie?

Przyznam, że od początku naszej aktywności społecznej byliśmy nazywani lokalnymi politykami. Mimo, że nie byliśmy zaangażowani w żadne oficjalne działania polityczne to wszystko co robiliśmy było stawiane w mediach w kontrze do oficjalnej władzy. Współpraca z Climate Reality – fundacją Ala Gore’a rozszerzyła moją perspektywę o działalność związaną z ochroną klimatu. “Teraz jest czas na aktywnych obywateli” wspominał były prezydent USA.

W czerwcu odszedłem z Polskiego i Katowickiego Alarmu Smogowego wiedząc, że aby skutecznie przeprowadzić zmianę społeczno-gospodarczą trzeba współpracować z politykami każdej opcji.

Siłą aktywistów jest wpływ na codzienną rzeczywistość miejską, a świadoma decyzja o wejściu w politykę ma nam dodatkowo dać bezpośredni wpływ na stanowienie prawa w imieniu mieszkańców. Aktywiści mają to do siebie, że już ekspertami, ale gubią wiele swojego cennego czasu i sił na szczegółach. Jednakże to politycy kształtują ustawy i przeprowadzają realną zmianę polityki.

Obserwując ówczesną Radę Miasta Katowice widziałem, że brakuje w niej osoby, która przeprowadziłaby zmianę w kierunku “Lepszego klimatu dla Katowic” – mojego hasła wyborczego i programu opartego o postulaty, takie jak czyste powietrze, czysta energia czy zieleń w mieście. To są moje priorytety.

Co jest zatem do zrobienia na Śląsku?

Kilka miesięcy temu, zaczynając pracę z Climate Reality intuicyjnie wyczuwałem w jakim kierunku idzie zmiana. Rozpoczęliśmy wtedy prace nad “Zieloną wizją Śląska”, która oparta została na filarach czystej energii, wspólnotowej wizji metropolii oraz budowaniu świadomości społecznej. Następnie rozpoczęliśmy badania opinii publicznej, wciągające mieszkańców do tej wizji. Zainspirowany tym pomysłem postanowiłem przygotować jeden z pomysłów – Społeczny Szczyt Klimatyczny w trakcie COP24.

Z jednej strony powstała więc ankieta on-line, której wyniki przedstawimy w czasie COP. Z drugiej zapraszamy mieszkańców na Zielone Laboratorium Idei w czasie szczytu klimatycznego, przygotowując diagnozę sytuacji i ubierając wnioski w manifest, prezentujący zieloną wizję Śląska – efektywnego energetycznie, z rozwijającą się energetyką obywatelską oraz czystym powietrzem.

Najważniejsza jest nasza stała obecność i nieustanne komunikowanie naszych działań. Dzięki temu zaczyna powstawać ruch klimatyczny – zadzierzgają się więzi osób, które do tej pory były w swoich działaniach na rzecz

ochrony klimatu osamotnione.

W czasie społecznego PreCOP organizowanego przez spółki węglowe – pod patronatem prezydenta RP i prezydenta Katowic, podczas którego głównym przesłaniem było stanowisko, że kryzys klimatyczny jest nieprawdą, nie wpuszczono nas na obrady strony społecznej.

Przed wejściem do miejsca, w którym się on odbywał głośno mówiliśmy o tym, że mieszkańcy chcą innego Śląska. Chcą odejścia od węgla i przeprowadzenia sprawiedliwej transformacji – *just transition* – czyli przemiany gospodarki w kierunku zrównoważonej produkcji zabezpieczającej miejsca pracy, źródła utrzymania pracowników, dbającej o mieszkańców i środowisko oraz opartej o dialog ze wszystkimi zainteresowanymi.

Skąd bierze się tak silny opór przed wdrażaniem pozytywnych zmian, choćby tych ustalonych w czasie Porozumienia Paryskiego 2015?

Rządzący w Polsce politycy są mocno zorientowani na węgiel, rozmijając się coraz bardziej z potrzebami i nastrojami społecznymi. W miejsce odpowiedzialności za dobro wspólne – klimat, powietrze czy kraj – stawiają swoje stołki. Bojąc się o poparcie wyborcze na wszelkie sposoby podsycają strach przed odejściem od węgla i towarzyszącą temu zmianą. Moim zdaniem strategia ta sprowadzi ich na manowce.

Jak sytuacja Śląska ma się do procesów odbywających się w Europie?

Różne regiony w Europie są w trakcie odchodzenia od węgla. Sprzyja temu platforma wymiany doświadczeń – Coal Regions in Transition. W projekcie tym regiony węglowe mają zadanie przedstawić Komisji Europejskiej projekty, jakie chcą zrealizować na drodze do sprawiedliwej transformacji.

W negocjacjach ze strony polskiej uczestniczą dwie różne grupy interesów. Rząd naciska na projekty węglowe i eksperymentalne technologie wydobywcze, podczas gdy samorząd próbuje przemycić projekty z zakresu zielonej gospodarki. Ten konflikt jest widoczny gołym okiem.

Jak zatem kształtuje się świadomość bezpośrednio zainteresowanych tymi procesami?

Ludzie działają w kierunku transformacji już teraz – byli górnicy stawiają kolektory słoneczne na dachu, aby nie musieć nosić węgla, a szkoła górnicza, nie mogąc znaleźć chętnych otwiera, klasę OZE do której ma nadkomplet zgłoszeń. ¼ kolektorów w Polsce jest produkowana na Śląsku. W sektorze nowej energii należy więc zadbać o przygotowanie wielu miejsc pracy. Górnik jest osobą, która przy swoich kompetencjach jest w stanie szybko się przekwalifikować i znaleźć zatrudnienie jako mechanik, hydraulik czy elektryk. W Niemczech znajdują zatrudnienie w sektorze mechatroniki.

Zmieniły się również czasy – praca górnicza nie jest już tak atrakcyjna jak kiedyś. Nie jest wykonywana tak chętnie, nie zapewnia już dłużej stosunkowo wysokich przychodów, a górnicy mają świadomość, że jest niebezpieczna, niewdzięczna i trudna. Każdy z nich dałby wiele, aby pracować w innych warunkach, na świeżym powietrzu, a ich rodziny nie musiałyby się martwić o ich bezpieczeństwo. Nie mówiąc już o wszystkich mieszkańcach, którzy nękani są regularnymi ruchami tektonicznymi.

Jakie zatem widzisz możliwości, aby to mieszkańcy mogli podejmować właściwe decyzje kształtując swoje otoczenie według swoich potrzeb, a nie czyjś widzimisie?

Od początku budowaliśmy nasz program na założeniu, że nie ma lepszych ekspertów niż mieszkańcy. Jeśli decyzje zapadają ponad ich głowami dochodzi do manifestacji niezadowolenia w formie protestów. Dlatego uważam, że należy maksymalnie włączać mieszkańców w procesy decyzyjne.

Jedyną skuteczną formą polityki jest ta oparta na dowodach, która u nas niemal nie występuje. Od strony technicznej strategię przygotowują dziś w pełni profesjonalnie, natomiast od strony merytorycznej są mało ambitne i zaciemniające ogólny obraz. Polityka oparta na partycypacji społecznej i dowodach jest więc jedną sensowną strategią.

Jakie widzisz narzędzia do włączania mieszkańców w proces decyzyjny?

Zawsze można więcej, lepiej i szybciej. Dlatego w czasie wyborów wyszliśmy z hasłem “otwarty urząd – więcej na mieście niż w gabinecie” promując otwarty dzień dla mieszkańców, aby każdy mógł spotkać się z prezydentem. Wcześniej było to nie do pomyślenia.

Uważam, że politycy mają wychodzić do mieszkańców, a nie odwrotnie. Powinniśmy maksymalnie skrócić dystans i ośmielić ludzi. Skoro bowiem chcę być przedstawicielem społeczeństwa, chcę się również dowiedzieć o tym, co sądzą mieszkańcy, jakie są ich potrzeby, jaki jest ich pomysł, aby je zaspokoić. Mogę to zrobić tylko będąc blisko nich, tam gdzie mieszkają, w warunkach dla nich komfortowych. Miasto wygląda przecież inaczej z perspektywy samochodu służbowego, tramwaju czy pieszego.

Każdy z nas ma tu wiele do zrobienia. Możemy siedzieć z założonymi rękoma i patrzeć, czy transformacja nastąpi. Możemy też zostać aktywnym obywatelem angażując się w ten proces. Głośno mówić o swoich problemach, potrzebach i wprowadzać je w czyn w swoim miejscu pracy, w swojej lokalnej społeczności. Dbać o to, by być usłyszonym przez tych, którzy mają nam służyć, a nie nami rządzić. Czerpmy zatem zewsząd pozytywne wzorce, aby proces tej zmiany był sprawiedliwy wobec ludzi, społeczności lokalnej i środowiska.

Łukasz Nowak is a social activist and promoter of empowerment and responsibility in Poland, working in the Poznań Food Co-operative, Nyeleni Polska, Green News, and other grassroots organisations. In his professional career as a graphic designer and video creator, he focuses on creating materials that promote a conscious lifestyle.

Patryk Białas is director of the Innovation and Competence Centre at the Euro-Centrum Science and Technology Park in Katowice. He works on regional development and the transfer and commercialisation of technology. He is also a clean-air and climate activist, and a Katowice city councillor since 2018.

Published December 7, 2018

Interview in Polish

Translation available in English

Published in the *Green European Journal*

Downloaded from <https://www.greeneuropeanjournal.eu/gorny-slask-mniej-czerni-wiecej-zieleni/>

The Green European Journal offers analysis on current affairs, political ecology and the struggle for an alternative Europe. In print and online, the journal works to create an inclusive, multilingual and independent media space. Sign up to the newsletter to receive our monthly Editor's Picks.